

УДК 7.036.(4)

Олександр **Крохмалюк**

приват-доцент кафедри
академічного живопису Львівської
національної академії мистецтв

Вплив суспільно-політичних трансформацій в Закарпатті на творчість Йосипа Бокшая

Анотація. У статті розглядається вплив соціально-політичних змін у Закарпатті протягом ХХ ст. на творчість одного із засновників закарпатської художньої школи Йосипа Бокшая. Особлива увага приділяється дослідженню процесу формування та розвитку Й. Бокшая як художника та як вчителя на тлі суспільно-політичних змін у Закарпатті ХХ ст.

Ключові слова: суспільно-політичні трансформації, церковний живопис, пейзажний живопис, жанровий стінопис, закарпатська художня школа.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Становлення та розвиток закарпатської художньої школи в ХХ ст. відбувалися на тлі постійних докорінних змін у суспільно-політичному житті регіону. До засновників цієї школи на повній підставі належить один з найвідоміших художників Закарпаття Й. Бокшай. Його твори є багатограними за своїм змістом, різноманітними за технікою, колористикою та композицією, але всі вони об'єднані бажанням художника донести до глядача ту теплоту і неперевершену чистоту живопису, яка здатна пробудити в його свідомості любов до рідного краю та передати красу природи.

В численних дослідженнях творчості Й. Бокшая автори, зокрема І. Гах, І. Луценко, І. Небесник, Г. Островський, О. Острякова, М. Приймич, О.Роготченко, І. Сіксай, В. Цитович, підкреслюють його роль як вчителя, що брав активну участь у створенні сучасної живописної школи Закарпаття та у вихованні плеяди закарпатських художників, і як митця, який у своїх полотнах оспівував красу закарпатського краю, передавав епічну велич, яскраву багатобарвність рідної природи та органічне буття людини в ній [1-10]. Водночас, ґрунтовного аналізу потребує визначення

впливу соціально-політичних змін на творчість Й. Бокшая і як митця, і як вчителя, оскільки певна низка питань залишилася поза увагою дослідників. Саме тому метою статті є визначення впливу трансформацій соціально-політичного життя Закарпаття на різнопланову творчість митця.

Аналіз досліджень і публікацій. Творчість закарпатських художників ХХ ст., передумови її становлення та розвитку є об'єктом аналізу численних досліджень. Для мистецтвознавців інтерес також представляє визначення впливу на творчість закарпатських митців зовнішнього середовища та бурхливих суспільно-політичних трансформацій на теренах Закарпаття у ХХ ст. Часто дослідники ставлять перед собою завдання визначити, яким чином особливості того чи іншого суспільно-політичного устрою вплинули на творчість цілої плеяди художників, що жили та творили у той час.

Зокрема, О. Гаврош характеризує побутовий живопис Закарпаття періоду після Другої світової війни як один з яскравих прикладів суперечливого розвитку закарпатського малярства в нових умовах. З одного боку, після возз'єднання з радянською Україною у живописі відразу стають помітними наслідки трансформації регіональної школи до вимог соціалістичного реалізму (соцреалізму), а з іншого — художники Закарпаття якнайдовше намагалися зберегти характерні особливості художньої мови та методу, сформованих протягом першої половини ХХ ст., що й визначало «обличчя» закарпатської школи живопису [11]. У своєму дослідженні автор обмежується тільки побутовим жанром, залишаючи поза увагою інші жанри живопису.

Негативний вплив радянської соціально-політичної системи на творчість закарпатських художників відзначає І. Сіксай [9]. У дорадянський період закарпатське мистецтво розвивалося в тісному контакті із західноєвропейськими національними культурами, і вже це наводило комуністичних ідеологів на всілякі підозри щодо місцевих кадрів і творчої інтелігенції. У період панування радянської тоталітарної системи єдиною можливим вважався метод соцреалізму. Оскільки мистецтво було покликане прославляти радянський спосіб життя у ідеологічно значущих тематичних полотнах, то пейзаж та пов'язані з ним проблеми пленерного живопису розглядалися як другорядні. Традиційне радянське мистецтвознав-

ство розглядало закарпатське мистецтво лише як віддзеркалення радянського, ґрунтуючись на відомій формулі «національного за формою, соціалістичною за змістом». Тому всі явища, що виникали в радянському мистецтві, як правило, механічно переносилися на закарпатський ґрунт, а живий художній процес, що проходив у Закарпатті, штучно «спрямовувався» у необхідному, з точки зору держави, напрямку [9]. Дослідження І. Сікса яскраво ілюструють суспільно-політичний устрій, до обмежень якого мусив пристосовуватися і Й. Бокшай.

Дещо по-іншому підходить до оцінки впливу суспільно-політичних змін на творчість закарпатських митців В. Цитович [10]. Так, у творчості А. Ерделі — друга та соратника Й. Бокшай — автор виділяє кілька періодів, що переважно залежать не від соціально-політичного устрою, який діяв на території Закарпаття в той чи інший час, а від місця перебування художника: будапештський (1911-1915), постбудапештський (1915-1922), мюнхенський (1922-1926), постмюнхенський (1926-1929), французький (1929-1931), постфранцузький (1931-1944) періоди; радянський період (1944-1955) [10]. В останній період своєї творчості А. Ерделі намагався, але не зміг слідувати формі соцреалізму, притаманній радянському образотворчому мистецтву: його спроби кінця 1940-х – першої половини 1950-х рр. виглядають дещо карикатурними та свідчать про глибоку депресію митця («Комсомолка з серпом», 1949; «Натюрморт з лимонами», 1955).

Досліджуючи мистецькі здобутки Й. Бокшай, В. Цитович широкими мазками визначає дві основні віхи творчості художника: період з другої половини 1920-х до першої половини 1940-х рр. і період після 1944 р. [10]. З точки зору дослідника, перший період творчості Й. Бокшай характеризувався створенням найбільш суттєвих робіт, монументальних за образним устроєм («Карпатський пейзаж», 1926; «Осінній пейзаж», 1927; «Селянський двір», (1939) [10]. Другий період супроводжувався системною кризою у творчості художника. Водночас, не визначено, як і події в суспільно-політичному житті Закарпаття сприяли розквіту творчості Й. Бокшай, а які викликали творчу кризу. Тому дослідження творчої спадщини Й. Бокшай як митця і вчителя доцільно розглядати на тлі суспільно-політичних перетворень у Закарпатті.

Виклад основного матеріалу. Йосип Йосипович Бокшай належить до тих видатних митців, які волею долі та часу були залучені до регіональних процесів розвитку мистецтва та формування

художньої школи Закарпаття. Його творчість формувалася під впливом складних обставин і взаємовідносин, а іноді й у протистоянні основним ідеям часу. І тим не менш, творчість митця відображає особливе художнє бачення картини світу саме своєї епохи, дозволяє відчувати її історичну та художню реальність і доторкнутися до історії Закарпаття та історії України.

Доля Й. Бокшая нерозривно пов'язана з долею рідного краю. Перетворення у суспільно-політичному житті Закарпаття кінця XIX – першої половини XX ст. мали суттєвий вплив на художника. Упродовж цього періоду край пережив низку суспільно-політичних змін, які проявилися в процесі різнобічних елементів державотворення, становлення та занепаду різних політичних систем, трансформації політичних режимів, змін у суспільному житті тощо. Глибинність суспільно-політичних подій підтверджується також тим фактом, що в першій половині XX ст. Закарпаття мало різні офіційні назви. Саме цей факт влучно відображає специфіку суспільно-політичного розвитку краю протягом усього життєвого шляху Й. Бокшая: Руська Крайна, Підкарпатська Русь, Карпатська Україна, Підкарпатська територія, Закарпатська Україна, Закарпатська область — це все означення території краю в умовах його входження до складу різних держав, в умовах функціонування різних політичних режимів [12].

Й. Бокшай народився 2 жовтня 1891 р. у с. Кобилецька Поляна Рахівського району в сім'ї сільського священика. Формування особистості та становлення як художника припало на той період історії Закарпаття, коли, перебуваючи у складі Австро-Угорської монархії (1867-1918 рр.) край іменувався умовною назвою Підкарпаття (за географічним розташуванням від центру). В офіційній хроніці частіше регіон називали Фелвідейком (Верхня Угорщина) [13]. Суспільно-політичне становище населення Закарпаття у цей час було досить складним, оскільки загальносуспільні зміни майже не зачіпали провінції. Політична система характеризувалася суттєвими обмеженнями виборчих прав, свободи друку, зборів тощо [14].

Водночас, у другій половині XIX ст. у Закарпатті сформувалося середовище, яке потребувало професійного мистецтва, — переважно духовенство та вчителство, яке, у свою чергу, також було тісно пов'язане з духовенством. Тож світогляд Й. Бокшая формувався під значним впливом національно-культурної інтелігенції,

яка виконувала важливу просвітницьку роль у суспільстві. Життя Й. Бокшая свідчить про те, що й художники часто виходили з майже єдиної в краї інтелігенції — церковного кліру. Тому слід враховувати значну роль церкви у формуванні світської культури Закарпаття, що особливо, на думку М. Приймич, проявилось у творчості художників ХХ ст. [7], у тому числі Й. Бокшая.

Середню освіту художник отримав у Мукачівській гімназії, де викладачі суттєво вплинули на вибір майбутньої професії Й. Бокшая: після закінчення гімназії йому рекомендували продовжити навчання в академії та отримати професію викладача малювання. Протягом 1910-1914 рр. навчався в Угорщині — у Будапештській академії мистецтв на педагогічному відділенні, де на формування його особистості як митця суттєво вплинули угорські художники, серед яких можна виокремити Імре Ревеса та Сінеї Мерше Пала [15].

У день початку Першої світової війни (1 серпня 1914 р.) Й. Бокшай, щойно закінчивши навчання в академії, був мобілізований до австро-угорської армії. Через півроку він потрапив у полон російської армії. Під час півторарічного полону на середньоазійських теренах Росії Й. Бокшай знаходив можливість писати акварельні пейзажі та портрети своїх товаришів. Після переведення в Центральну Україну Й. Бокшай опинився у с. Куцеволька Катеринославської губернії, де поміщик М. Грабовський надав у розпорядження художника бібліотеку. Завдяки цьому митець мав змогу познайомитися з творчістю класиків українського живопису. Також М. Грабовський забезпечив Й. Бокшая олійними фарбами, що дозволило художникові писати українські краєвиди, жанрові композиції, спілкуватися з селянами та їхніми дітьми під час роботи над полотнами [6].

Суспільно-політичні трансформації, які відбувалися в Закарпатті наприкінці Першої світової війни, не зачепили Й. Бокшая з огляду на його перебування у російському полоні. Внаслідок піднесення національно-визвольного руху, посилення боротьби проти війни почала змінюватися й політична обстановка в закарпатському регіоні. Поетапне зростання національної самосвідомості українців супроводжувалося пошуком шляхів національно-державного самовизначення. Відтак з'явилися спроби угорського уряду М. Карої утримати Закарпаття в складі Угорщини. Саме із цією метою був прийнятий Закон про Руську Крайну,

який передбачав утворення з чотирьох комітатів (Унг, Угоча, Берег, Мараморош) автономного краю в межах Угорщини [14]. Однак ці спроби не були успішними, тож Руська Крайна в той час не була утворена.

Повернувшись з російського полону на батьківщину, Й. Бокшай став свідком стрімких соціально-політичних трансформацій у Закарпатті: створення Гуцульської Республіки на північному сході Закарпаття (1918-1919 рр.), прагнення возз'єднання з Україною, яке було підтверджено на Хустському форумі 21 січня 1919 р., припинення існування Гуцульської Республіки внаслідок окупації її території румунськими військами, наприкінці березня 1919 р. ще одна спроба створення радянської Руської Крайни, яка проіснувала тільки 40 днів [14]. Тож становлення Й. Бокшая як митця відбувалося на тлі перманентних змін у соціально-політичному житті Закарпаття.

Наступні кардинальні зміни відбулись, коли внаслідок добровільного рішення місцевої політичної еліти, емігрантських елітних груп і підтримки європейськими країнами-переможницями у Першій світовій війні, а також США, закарпатські землі були включені до складу новоутвореної слов'янської держави — Чехословацької Республіки. Упродовж 1919-1939 рр. регіон під назвою «Підкарпатська Русь» отримав можливість реалізуватися в демократичній політичній системі [14]. Завдяки демократизації суспільства перед закарпатськими митцями розкривалося широке коло можливостей з реалізації своїх ідей. Разом з А. Ерделі Й. Бокшай стає ініціатором створення закарпатської школи живопису. Поступово навколо них утворилося досить широке коло однодумців. Заснування 1927 р. в Ужгороді художньої школи — приватної Публічної школи рисунку — забезпечило спадкоємність між поколіннями митців. Згодом ця школа переросла в Закарпатське художнє училище, коледж імені А. Ерделі та Й. Бокшая, а від 2003 р. — у Закарпатський державний художній інститут. Як відзначає І. Небесник, від початку навчання в художній школі ґрунтувалося на західноєвропейських і етнокультурних традиціях, загальнолюдських і національних цінностях (повазі до людини; реалізації творчих здібностей, національній творчості та ін.) [3, с. 16].

Методика викладання Й. Бокшая (як і А. Ерделі) виходила не з нав'язування учням своєї манери або своїх смаків, а навпаки, з

розкриття їхнього творчого потенціалу. Протягом перших 12-ти років школа досягла високого рівня розвитку, що в поєднанні з політикою розумних компромісів, яких дотримувалися її керівники, дозволило їй вижити й функціонувати в менш сприятливі часи [10]. У 20-30-х роках ХХ ст. у Закарпатті сформувалась і діяла плеяда талановитих художників, серед яких були учні Й. Бокшая: Андрій Коцка, Золтан Шолтес, Василь Габда, Антон Кашшай, Юрій Герц, Іван Шутев, Йосип Бокшай-молодший та ін.

Важливу частину спадщини Й. Бокшая періоду Підкарпатської Русі складають сакральні розписи й картини, що призначалися для храмів Закарпаття, Словаччини та Угорщини. Від початку 1920-х рр. художник надзвичайно активно працює як живописець. Одним з його ранніх творів на релігійну тематику вважається ескіз композиції «Новозавітня Трійця» (1920 р.). Релігійному живопису художника притаманний особливий монументалізм, що йде від мистецтва бароко, а зображення ангелів, євангелістів і святих близько до народних типів [10]. До цієї групи робіт належать написані олією на полотнах «Христос і апостоли», 1926 р.; «Моління про Чашу», 1927 р.; «Херувим», 1930-ті рр. У 1939 р. Й. Бокшай розписав кафедральний собор в Ужгороді. Взагалі, у 1930-ті – першій половині 1940-х рр. монументальний розпис домінував у творчості митця та був головним джерелом доходів його сім'ї. Частина робіт раннього періоду творчості Й. Бокшая присвячена міському пейзажу («Погляд на Підзамкову вулицю», 1920 р.; «Зима. Ужгородський замок», 1923 р.; «Ужгород», 1925 р.). Краса і різноманітність міського простору, унікальність архітектурних пейзажів Ужгорода та його околиць надихають Й. Бокшая і визначають специфіку рис пейзажного живопису цього часу. Особливістю ранніх творів митця є поступове наповнення їх національним ліризмом («Сільська сцена», «Жнива на полонині», «Гуцульське весілля»). Митця захоплюють і самі герої полотен, і особливості колориту національного вбрання [2, с. 70]. Він не зосереджується на етнографізмі, а намагається створити узагальнений образ типажів засобом колористичних комбінацій площини та вібрації барв. Узагалі, період Підкарпатської Русі був найбільш плідним у творчості Й. Бокшая. Завдяки можливості експериментувати з темами, формами, кольорами художник створює різноманітні пейзажі, віддаючи перевагу осіннім краєвидам («Осінній парк», 1927 р.; «Золота осінь», 1927 р.; «Село Ужок», 1934 р.; «Осінній мотив. Скалка», 1937 р.).

Після майже двадцятирічного існування Підкарпатської Русі в складі Чехословацької Республіки знову прийшов час суттєвих трансформацій у суспільно-політичному житті Закарпаття. 15 березня 1939 р. було проголошено незалежність Карпатської України, яка певною мірою символічно перестала бути складовою частиною федеративної Чехословаччини [14]. З огляду на дуже короткий проміжок часу існування де-факто незалежної Карпатської України неможливо визначити безпосередній вплив суспільно-політичних трансформацій на творчість Й. Бокшая.

Період угорської окупації (1939-1944 рр.) також є своєрідним в історії Закарпаття. Його характеристики свідчать про різкий злам щойно встановленої системи демократичних відносин у суспільстві й реваншу угорського політичного режиму, відновлення староугорських порядків початку ХХ ст. Упродовж березня-липня 1939 р. у краї встановилася військово-адміністративна диктатура угорської окупаційної влади [14]. Регіон одержав іншу офіційну назву — Підкарпатська територія. Незважаючи на суттєві негативні зміни в суспільно-політичному житті Закарпаття, Й. Бокшай не зазнав обмежень з вибору напрямків, тем або форм своєї творчості. Цей період характеризується появою робіт і на релігійну тематику — «Св. Григорій і Апостол Павло», розписи в церкві монастиря Марія-Повчі «Прославлення Марії» та «Св. Василій Великий служить літургію» (усі роботи датуються 1943 р.), і робіт, присвячених зображенню пейзажів Закарпаття та відображенню жанрових сцен з життя мешканців регіону («У парку», 1940 р.; «Ворочевські скелі», 1940 р.; «Хатки над джерелом», 1940 р.; «Хустський замок», 1942 р.; «Осінній багрянець», 1943 р.).

Після ліквідації угорського окупаційного режиму восени 1944 р. у Закарпатті розпочалося утвердження нової влади за участі радянських політичних і силових структур. Активізувався рух за возз'єднання з Радянською Україною. Цей період отримав політико-правовий статус напівдержавного (перехідного) і назву «Закарпатська Україна» (1944-1946 рр.) [14]. Нова влада чітко дала зрозуміти, що повернення до «чеського плюралізму» з розгалуженою багатопартійною системою не буде. Натомість формувалась однопартійна система з монополізуючою роллю в суспільстві.

Після 1944 р. у творчості Й. Бокшая помітно певну кризу, головну причину якої окремі дослідники бачать у самоцензурі, яку свідомо наклав на себе художник, щоби вберегти від розгрому

Школу [10]. Період Закарпатської України залишився у творчості митця завдяки нечисленным роботам («Потік», 1944 р.; «Ручай в горах», 1944 р.; «Осінь», 1945 р.). У важкі часи він знов і знов звертається до закарпатської природи як до джерела сили, натхнення та оптимізму. Робота на пленерах допомагає митцеві легше перенести вплив негативних змін у суспільно-політичному житті Закарпаття, що відбувалися після 1944 р.

На початку 1946 р. перехідний статус Закарпатської України був змінений правовим затвердженням її території в складі УРСР і утворенням Закарпатської області із центром у м. Ужгород. Юридично питання статусу краю вирішилося 29 червня 1945 р. Відтоді йде повноправне вливання суспільно-політичних інституцій у загальнодержавну радянську політичну систему й аспекти політизації українців Закарпаття втрачають свої регіональні особливості порівняно з іншими регіонами України. Це був третій і останній період радянзації краю у ХХ ст. [14]. Ці суспільно-політичні трансформації в Закарпатті стали останніми на життєвому шляху Й. Бокшай. Радянська влада досить жорстко регламентувала форми та теми творчості художників, тому, з огляду на введення обмежень творчої діяльності, Й. Бокшай більше уваги приділяв педагогічній діяльності. У 1946-1951 рр. він викладав в Ужгородському державному художньо-прикладному училищі. У 1951-1957 рр. — працював у Львівському інституті декоративно-прикладного мистецтва (сьогодні — Львівська національна академія мистецтв), де передавав свої знання та вміння юним талантам. Багато його учнів стали відомими художниками, лауреатами Шевченківської премії [17].

У радянські часи Й. Бокшай мусів працювати в дусі соцреалізму, відтворюючи особливості нового життя закарпатців («Боко-раші», 1948 р.; «Збір яблук», «Молотьба в колгоспі імені 30-ліття Жовтня», «Жнива у колгоспі», усі 1948 р.; «На колгоспному току», 1950 р.; «Збирання овочів», 1952 р.). Якщо в період існування Підкарпатської Русі художник на своїх полотнах перетворював зображення буденних подій у яскраве динамічне дійство, насичене світлом і повнокровним життям, то його роботи радянських часів відрізнялися декоративізмом і театральністю. Більшість тем охоплювала життя колгоспного села. Героями картин, як правило, були молоді люди, одягнені у святкові національні строї, які колгоспники не вдягали не тільки до роботи, але й у

повсякденному житті. Можна погодитися з думкою О. Гавроша, який відзначає, що художник передавав святковий, урочистий настрій по суті буденних подій у житті сільських мешканців, що не відповідало реальному стану речей [11].

Незважаючи на відповідність жанрових картин художника вимогам соцреалізму та на відсутність тиску з боку діячів офіційної радянської культури, Й. Бокшай більшість робіт присвятив зображенню природи рідного краю (зокрема, «Озеро в горах», 1946 р.; «Біля потоку», 1950 р.; «Великий верх», 1951 р.; «Зимовий день», 1956 р.; «Початок осені», 1957 р.; «Осінь», 1968 р.) [18, 19]. Відображення перспективи гірських масивів і лісу допомагала митцеві підкреслити глибину простору та надати епічного звучання події. Прикладами синтезу жанрів живопису в творчості митця є твори «Будується село» (1959 р.), «Жнива» (1952 р.), «Заготівля бокора» (1953 р.) [11]. З його творчості майже повністю зникає релігійна тематика. Лише в поодиноких роботах майстер дозволяє собі зобразити церкву на тлі Карпатських гір — «Гірський пейзаж з дерев'яною церквою» (1967 р.).

У радянський період твори Й. Бокшая виставлялися практично на всіх значних виставках, які відбувалися в Україні та в інших республіках Радянського Союзу. За свою творчу діяльність Й. Бокшай отримав звання заслуженого діяча мистецтв УРСР (1951 р.), члена-кореспондента Академії мистецтв СРСР (1958 р.), народного художника України (1960 р.) та СРСР (1963 р.).

Висновки. Таким чином, суспільно-політичні трансформації в Закарпатті мали суттєвий вплив на життя та творчість Й. Бокшая. Перманентні та іноді докорінні зміни в суспільно-політичному устрої на закарпатських теренах у першій половині ХХ ст. не заважали всебічному розвитку творчості художника. До 1944 р. Й. Бокшай активно працював і в жанрі сакрального живопису, і в пейзажному та побутовому жанрах. У післявоєнний період у його творчості домінував жанр пейзажу як такий, що найменше піддається ідеологічному впливу. Творча манера художника склалася завдяки тісному контакту із західноєвропейськими національними культурами. У повоєнний період, коли після встановлення радянської влади на терені Закарпаття майже всі контакти місцевих художників з закордонними колегами було перервано, Й. Бокшай передавав свій досвід учням і збагачував цим закарпатську школу живопису.

1. Гах І. Національний музей у Львові: в умовах соцреалізму [Електронний ресурс] / Zbruc̣. — Режим доступу : <http://zbruc.eu/node/29934>.
2. Луценко І. Традиції етноромантизму в живописі Закарпаття першої половини ХХ ст. / І. Луценко // Ерделівські читання : Міжнар. наук.-практ. конф., Ужгород, 13-14 травня 2013. — Ужгород : Гражда, 2013. — 122 с.
3. Небесник І. Художня освіта в Закарпатті: передумови та розвій / І. Небесник // Вісник Львівської академії мистецтв. — Львів. — 1997. — Вип. 8. — С. 56-60.
4. Небесник І. Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті: історико-педагогічний аспект / І. Небесник. — Ужгород : Закарпаття, 2000. — 180 с.
5. Островський Г.С. Образотворче мистецтво Закарпаття / Г.С. Островський. — К. : Мистецтво, 1974. — 198 с.
6. Острякова О. Життя і творчість Йосипа Бокшая [Електронний ресурс] / Prostir.muzeum — Режим доступу : <http://prostir.museum.ua/post/29230>.
7. Приймич М. Живопис церкви св. Миколая Чудотворця с. Добробратове Йосипа Бокшая / М.Приймич // Вісник Львівської національної академії мистецтв. — 2013. — Вип. 24. — С. 147-155.
8. Роготченко О.О. Мистецьке життя Закарпатської України після приєднання до СРСР / О.О. Роготченко // Вісник Харківської державної академії дизайну та мистецтва. — 2006. — № 6. — С. 113-118.
9. Сіксай І.О. Пейзаж у творчості художників Закарпаття другої половини ХХ ст.: огляд літературних джерел / І.О. Сіксай // Вісник Харківської державної академії дизайну та мистецтва. — 2011. — №5. — С. 146-148.
10. Цитович В.И. Феномен Закарпатской школы: Бокшай и Эрдели [Електронний ресурс] / АРТЛАБ Бюро научно-технической экспертизы. — Режим доступу : <http://www.art-lab.com.ua/index.php/ru/2010-04-13-10-48-45/416-2013-09-10-05-36-22>.
11. Гаврош О.І. Побутовий живопис Закарпаття повоєнного десятиліття : особливості трансформації жанру в умовах соціалістичного реалізму / О.І. Гаврош // Образотворче мистецтво. — 2013. — № 1. — С. 70-74.
12. Токар М. Регіональні особливості політичного елітотворення у Закарпатті в першій половині ХХ ст. / М.Токар // Вісник СевДТУ. — Вип. 91 : Політологія : зб. наук. пр. — Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2008. — С. 23-26.
13. Хроніка Закарпаття: 1867–2010; Kárpátalja évszámokban: 1867–2010 / українсько-угорське двомовне видання; ukrán-magyar kétnyelvű kiadvány // Серія «Studia Regionalistica»; НДІ політичної регіоналістики; ДВНЗ «Ужгородський національний університет». — Ужго-

род : Карпати, 2011. — 310 с.

14. Токар М. Політична біографія Закарпатського регіону [Електронний ресурс] / заКарпатія, просвітницько-пізнавальний портал. — Режим доступу : <http://www.zakarpattia.com/?p=2428>.
15. Островский Г.С. Иосиф Иосифович Бокшай. Жизнь и творчество украинского живописца / Г.С. Островский. — М.: Советский художник, 1967. — 92 с.
16. Бокшай Й.Й. Изобразительное искусство Закарпатья / Й.Й. Бокшай. — Москва: Советский художник, 1973. — 145 с.
17. Йосип Бокшай [Листівки] : настінні дидактичні картини : 16 фотолістівок / Й. Бокшай. — Ужгород : Гражда, 2008. — 16 л.
18. Бокшай И. Мысли художника / Й. Бокшай // Искусство. — 1958. — № 6. — С. 6-7.

ANNOTATION

Alexandr Krokhamliuk. The impact of socio-political transformations in Transcarpathia on the work of Joseph Bokshay. The article examines the influence of social and political change in our region during the twentieth century. on the work of one of the founders of the Transcarpathian school of art Bokshay Joseph. Special attention is given to research and development process of formation J. Bokshay as an artist and as a teacher on a background of political changes in Transcarpathia twentieth century.

Keywords: socio-political transformation, church painting, landscape painting, genre murals, Transcarpathian art school.

АННОТАЦИЯ

Александр Крохмалюк. Влияние общественно-политических трансформаций в Закарпатье на творчество Иосифа Бокшая. В статье рассматривается влияние социально-политических изменений в Закарпатье в течение XX в. на творчество одного из основателей закарпатской художественной школы Иосифа Бокшая. Особое внимание уделяется исследованию процесса формирования и развития И. Бокшая как художника и как учителя на фоне общественно-политических изменений в Закарпатье XX в.

Ключевые слова: общественно-политические трансформации, церковная живопись, пейзажная живопись, жанровая стенпись, закарпатская художественная школа.